

аутор почео изучавање правне историје Византије њеним почетним периодом, њеним првим вековима. Ту су снажни корени свега што се дешавало у каснијој византијској правној историји. Осим тога, то указује на систематичност у раду аутора што, такође, много обећава. Најзад, у књизи је јасан напор аутора да догађаје који су значајни за питања чију историју прати и текстове којима се служи и њихове ауторе посматра као појаве општих друштвених кретања у римској држави тога времена. Мислим да би у том погледу аутор морао бити још храбрији и слободније се упуштати у анализе и износити своје закључке. Један недостатак ауторовог начина писања, који би требало да се труди да отклони, јесте наративност. Недостаје навођење мишљења других аутора о појединим питањима и дискусија са њима. Овако, читалац који није више од аутора упознат са питањима о којима се говори, не може да уочи која су ауторова мишљења оригинална, а која су преузета од других аутора, у чему је ауторов допринос. Посматрано у целини књига С. Шаркића представља вредан допринос нашој правно историјској литератури као почетак, као најава нових радова и као подстрек младим истраживачима који долазе.

Драгомир Стојчевић

Проф. др Милан Милутиновић: КРИМИНАЛНА ПОЛИТИКА, изд. Савремена администрација, Београд 1984, стр. 484.

Пред крај прошле 1984. године изашао је из штампе нови обимни рад др Милана Милутиновића, редовног професора Правног факултета у Београду. То је *Криминална политика*, којом њен аутор после своје *Криминологије* и *Пенологије* поставља и трећи чврсти стуб ослоњаца југословенске ванправне кривичне науке. Поред неколико других књига (*Географски материјализам*, *Криминалитет као друштвена појава*, *О неким основним питањима научног погледа на друштво*, *Општенародна одбрана и друштвена самозаштита*, уз бројне чланке и поједине коауторске радове), професор Милутиновић је, као што је познато, аутор поменуће *Криминологије* која је између 1969. и 1985. доживела пет издања и *Пенологије* са њеним издањима 1977. и 1981. године.

Ове две књиге треба споменути овде где се приказује најновија, трећа књига, зато што се, из разлога које ћу касније изнети, може претпоставити да ће и *Криминална политика* извршити утицај сличан утицају који су на југословенску, а донекле и страну науку, извршила прва два систематска приказа наука чија имена носе у својим насловима.

Међутим, објавивши ова своја два систематска увида у криминологију и пенологију, професор Милутиновић је осећао да су још неке, нарочито ванправне, области југословенске кривичне науке остале недовољно покривене обухватним научним синтезама. (Он сам наводи пример „социологије кривичног права“). Такс је, после завршетка рада на *Пенологији*, приступио писању своје *Криминалне политике*. Неке криминално-политичке проблеме већ је био обрадио у оквиру својих ранијих радова (*Криминологији*, *Пенологији*, у монографији о ОНО и ДСЗ и др.), али акутна друштвена и научна потреба за обухватним системом криминалне политике тиме још није била задовољена.

Ми смо имали, колико знам, три „криминалне политике“ на југословенским језицима (Чубински, *Криминална политика*, 1937; Бавцон, *Kriminalna politika in njene tendence v socialistički družbi*, 1958; Ансел: *Нова друштвена одбрана*, превод 1963). Све три су изашле из пера способних кривичара. Али све три, а нарочито трећа, биле су обимом уже од Милутиновићевог рада; прве две садржајем углавном усмерене на правну страну проблема, и наравно све објављене пре двадесет или знат-

но више година током којих се у свету дошло до неких нових криминално-политичких закључака.

Стога др Милан Милутиновић повлачи правилан и за нашу науку потребан потез када се прихвата писања једне опширније криминалне политике, којој даје садржај кроз који читалац тако пролази, као да се друкчији садржај није ни могао поставити.

Сам писац у предговору књиге каже да је желео „да обухвати, мање или више, све битније криминално политичке проблеме на основу савремене мисли и праксе“. Ради тога је садржину рада поделио на четири главе. У првој говори о „општем развоју и савременом стању криминалне политике“. У другој о „кривичноправној борби против криминалитета“. Трећа глава посвећена је „друштвеној превенцији криминалитета“, а четврта носи наслов „Друштвена самозаштита као нова теорија, политика и пракса заштите друштва и његових вредности; криминална политика у светлу друштвене самозаштите“. Као што се види, у овоме складу четири групе криминално политичких проблема, сваки од њих представља донекле такву самосталну целину о којој вреди доста писати и за коју треба тражити и низ посебних одговора и решења.

Говорећи у првој глави књиге о општем развоју и савременом стању криминалне политике, професор Милутиновић настоји да прикаже како су се средства сузбијања и спречавања криминалитета мењала у току историјског развоја. Ранија криминална политика ослањала се на законе и казне као своје основне инструменте, па се сводила на мере према појединцу — извршиоцу кривичног дела. Због тога су само казни системи стално разрађивани и усавршавани. Савремена политика сузбијања криминалитета напушта све више репресивна обележја и добија карактер све шире социјалне превенције. Поред казни јављају се и друге санкције, као што су мере безбедности и васпитне мере које се примењују према малолетним делинквентима. Сама казна остаје, али се од мере застрашивања и испаштања трансформише у меру превенције и ресоцијализације.

Описујући на почетку прве главе друштвену реакцију примитивних заједница на девијантно понашање, аутор истиче да је та реакција почивала на одмазди и освети и да је имала приватно-племенски карактер. Приказујући потом криминално политичку мисао и кажњавање у старом веку, професор Милутиновић нас упознаје са идејама Платона, Аристотела, а укратко и Цицерона, Сенеке и Улпијана. У најстаријем кривичном законодавству јављају се смртна казна, телесне и имовинске казне, као и прогонство и понижавање. У средњем веку расте суровост при кажњавању, а оно се заснива на принципу одмазде и застрашивања. Говорећи потом о криминално политичкој мисли и кажњавању у новом веку (XVI—XIX в.) аутор нас води кроз метаморфозе схватања о криминалитету и праксе његовог кажњавања, упознаје нас са великим бројем заслужних личности, реформатора, мислилаца и писаца. Поред осталих истиче значај Монтескијеа, Русоа, Бекарије и Волтера. Описује и тезе Канта и Хегела, одајући веће признање Анселму Фојербаху. У погледу кажњавања у новом веку истиче појаву затвора као казне и недовољне резултате казнене реформе крајем XVIII века.

Прелазећи на приказ појаве школа у кривичном праву и њиховог утицаја на казнене реформе у прошлом веку, аутор спомиње тековине и схватања класичне кривичноправне школе, да би потом новија схватања те школе приказао као посебну неокласичну школу. За њу вели да је у великој мери утемељена на догматској и формално-логичкој мисли, па усваја мишљење професора Бавциона да је ова школа „кривичноправна теорија буржоаског друштва“, иако се њена схватања, сматрам, лако могу запазити и у правним системима неких социјалистичких земаља.

Новија струјања у криминалној политици крајем XIX и у XX веку донекле су инспирисана идејама А. Конта и К. Бернара, а карактеристичне их пре свега појава позитивиста са главним представницима Феријем, Гарофалом и Флоријаном. Полазећи, супротно представницима класичне школе, од учиниоца кривичног дела, они чине велики корак у правцу хуманизма у криминално политичкој области. Социолошкој кривичноправној школи (Пренс, Лист, Ван Хамел) аутор приписује прве доктри-

нарне облике друштвене одбране. За школу друштвене одбране у верзији Филипа Граматика, који је уместо појма кривичног дела желео да уведе појам „антисоцијалности“, Милутиновић каже да садржи неприхватљива схватања. Реалнију оријентацију имају схватања школе „нове друштвене одбране“, којима је у књизи посвећена знатна пажња. Милутиновић сматра да се схватања ове школе, која се развија полазећи од позитивизма и која за свог главног представника има француског писца Марка Ансела, много заснивају на покрету кривичне профилаксије раширеном између два рата. Позивајући се на Ансела, Милутиновић спомиње дејурдизацију, нов став у односу на учиниоца кривичног дела и хуманизацију, као три суштинска елемента нове друштвене одбране. Ова доктрина, о којој Милутиновић у својој књизи даје један од најпрегледнијих мени познатих приказа, извршила је велики утицај на законодавства и институције у свету и утицала и на одговарајуће делатности Организације Уједињених Нација.

Критикујући досадашњу криминалну политику аутор каже да се „репресија не може сматрати позитивном и прихватљивом оријентацијом у савременој криминалној политици, поготово у криминалној политици нашег самоуправног друштва“. Мени се чини да не би требало потпуно оспорити прихватљивост репресије, с обзиром да она несумњиво даје корисне антикриминалне резултате, али човек се мора сложити са даље изнетом Милутиновићевом критиком ретрибутивних и утилитаристичких схватања о оправдању казне и кажњавања.

Милутиновићева тежња за стварањем једног синтетичног погледа на историјски развој и разнолика схватања о криминалној политици долази до изражаја у његовом приказу континуитета његово историјског развика кроз који се долази до савременог стања. Читаоцу мора импловати што аутор, када говори о криминалној политици разних земаља, задржавајући објективност и одмереност који се траже у великом системском делу и претпостављеном уџбенику, на многим местима свога рада уноси знатну дозу критичности, што ће се видети још и из каснијих излагања.

Друга глава Милутиновићеве књиге односи се на кривичноправну борбу противу криминалитета и обухвата неколико значајних области проблема. То су: казнена политика као посебна област криминалне политике, кривично правосуђе и његова функција у сузбијању криминалитета, кривично законодавство и казнена политика, кривичне санкције у функцији сузбијања криминалитета, нове појаве и процеси у савременом кривичном праву и казненој политици, кривичноправни третман и казнена политика према малолетницима, превентивна функција кривичног права у борби против криминалитета, и најзад, научноистраживачки рад у функцији казнене политике, а уз вредновање система кривичног правосуђа.

У овој изузетно занимљивој и врло лепо разрађеној другој глави своје *Криминалне политике* аутор се бави питањима која су донекле већ разрађивана у нашој стручној литератури, па ћу стога дати нешто краћи приказ ове главе, напомињући читаоцу да и ову, као и остале три главе књиге, вреди прочитати у целости. У овој глави аутор поред осталог кривичноправну политику описује тако, да она обухвата систем функционисања кривичног законодавства, организацију и функционисање установа, као и процес изрицања и извршења кривичних санкција. Потом су доста детаљно описани полиција, судови, тужилаштво и пенитенцијарне установе, као класични правосудни органи. Милутиновић за полицију, коју описује претежно теоријски, каже да многе њене активности немају криминално-политички значај али да она обавља бројне криминално-политичке задатке. Било би занимљиво, после јасних и инструктивних Милутиновићевих излагања о полицији, прочитати из његовог пера још и више о тој веома значајној антикриминалној организацији. Говорећи потом о органима друштвеног правосуђа и о преношењу судске функције на друштвене органе, писац истиче њихове предности и изражава наду за њихово интензивније развијање ради задовољења друштвених потреба. Он нарочито помиње мировна већа и некривичне судове удруженог рада. Са овим схватањем о органима друштвеног правосуђа ја се не сла-

жем, јер не делим ауторово мишљење да би ови видови правосуђа допринели отклањању кризе савременог система кривичног правосуђа. Делећи нека мишљења већ изражена у нашој јавности и међу практичарима, мислим да би се ова евентуално постојећа криза ширењем поменутих органа само повећала. Иначе потпуно делим ауторова схватања да би правци реформе кривичног правосуђа могли да иду ка промени кривичноправних норми и установа. Даље је у књизи веома добро обрађен одељак о новим појавама и процесима у савременом кривичном праву и казненој политици.

На почетку треће главе књиге, која носи наслов „Друштвена превенција криминалитета“, професор Милутиновић каже како ће у овој глави бити речи о такозваној друштвеној превенцији. Тај правац антикриминалне активности односи се на хуманизирање социјалне средине, на сузбијање криминогених и других негативних утицаја у тој средини, на потискивање таквих утицаја на негативно формирање личности, на одстрањивање негативних животних услова појединих лица, чиме се постиже сузбијање криминалитета као индивидуалне и масовне појаве. Код улагања о ангажовању јавности као фактору социјалне превенције хоћу, због њихове посебне занимљивости, да истакнем ауторове напомене о спонтаним, често емоционално обојеним, реакцијама грађана на криминално и делинквентно понашање. Оне могу да се испољавају у позитивном или негативном смислу, али каже писац, у криминалној политици предност припада организованом јавном мњењу.

Код улагања о ангажовању јавности као фактору социјалне превенције хоћу, због њихове посебне занимљивости, да истакнем ауторове напомене о спонтаним, често емоционално обојеним, реакцијама грађана на криминално и делинквентно понашање. Оне могу да се испољавају у позитивном или негативном смислу, али каже писац, у криминалној политици предност припада организованом јавном мњењу.

Из Милутиновићеве *Криминалне политике*, са њеним уравнотежено високим квалитетом, не може се или се врло тешко може издвојити било која од четири постојеће главе према своме значају и занимљивости. Међутим, у вези са овом трећом главом није наодмет споменути да је ту у највишој мери дошло до изражаја оно јединство истакнутог криминолога и значајног социолога које се запажа у стваралаштву професора Милутиновића. Истовремено су у тој глави до нарочито јаког изражаја дошла схватања која он доследно спроводи кроз свој досадашњи рад на кривичној науци.

У четвртој глави књиге описана је „друштвена самозаштита као нова теорија, политика и пракса заштите друштва и његових вредности“, као и „криминална политика у светлу друштвене самозаштите“. Ту аутор вели да се у нашем друштву, које се заснива на изградњи самоуправних социјалистичких односа, развија већ дужи низ година, посебан систем друштвене одбране и заштите, изражен кроз наше највише политичке и уставне документе као концепт општенародне одбране и друштвене самозаштите. Носиоци напада на наше самоуправно социјалистичко друштво су разне асоцијалне и антисоцијалне, односно реакционарне и непријатељске снаге, које обухватају остатке бивших реакционарних класа и слојева, догматско-бироградске односно информбировске, малограђанске и анархолибералистичке, псеудохуманистичке и разне друге антисамоуправне и декадентне снаге, као и разне снаге из иностранства.

Основне носиоце друштвене самозаштите аутор дели на три основне групе. У прву спадају радни људи и грађани, у другу групу улазе радне, друштвено политичке и друге асоцијације, па су ту истакнуте основне организације удруженог рада и месне заједнице, друштвено политичке заједнице и друштвено политичке организације, нарочито Савез комуниста. Трећу групу чине државни органи и специјализоване службе (органи унутрашњих послова, јавна тужилаштва, правосудни органи, инспекцијске службе, службе друштвеног књиговодства, установе за ресоцијализацију и друге специјализоване службе). Милутиновић истиче још и значајну улогу информативних фактора, посебно средстава масовног информисања, а затим друштвену свест и неке њене облике. У вези са овим истицањем те свести мени се чини да би проблем наше друштвене самозаштите требало донеке померити од наглашеног истицања политичког карактера ДСЗ ка наглашенијем истицању потребе развитка друштвене свести.

На крају своје *Криминалне политике* Милутиновић одређује однос друштвене самозаштите и криминалне политике. Наша криминална по-

литика развија се већ скоро тридесет година, док се друштвена самозаштита развија од пре петнаест година на посебном колосеку, без много везе са криминалном политиком. Аутор уочава да они који су конципирали ДСЗ нису познавали криминалну политику, нису се ни трудили да уђу у њу, па је стога нису ни повезивали са ДСЗ. Али заштита друштва трансформише се у ДСЗ. Криминална политика се кроз историјску еволуцију развила у теоријско практичну дисциплину за спречавање и сузбијање криминалитета са акцентом на стручној страни. Друштвена самозаштита је од почетка идејно-политички и класно детерминисана и у суштини превентивно оријентисана. Појава и развој друштвене самозаштите, адекватне политичком систему самоуправног социјализма, и развој криминалне политике у нашим самоуправним социјалистичким односима, иду у сусрет, сами по себи, наведеном интеграционом процесу. Криминална политика се ограничава на сузбијање кажњивих радњи, а ДСЗ се односи на све девијације. У систему ДСЗ долази до повећања хуманог и до смањења репресивног, а перспектива криминалне политике у систему ДСЗ је у томе да се она, с једне стране, сужава на стручном пољу активности, а с друге стране, проширује као подруштвена активност у оквиру друштвене самозаштите.

Сматрам да је професор Милутиновић својом обрадом ДСЗ у вези са криминалном политиком изузетно допринео унапређивању теоријских основа ДСЗ. Ако усвојимо схватање да се криминална политика све више претвара у једну широку друштвену превенцију, тада морамо ценити допринос аутора који је њену теорију и праксу приближио систему ДСЗ. Кроз ту везу, мислим да би гребало тражити и један од праваца еволуције система ДСЗ. Милутиновић је само делимично, а са дубоким смислом, залазио у критичке оцене система ДСЗ. Али о томе систему спомињу се понекад и неке друге критичке примедбе (сви достављају, свако на сваког, претерана политизација и сл.), које у књизи нису навођене. Њихово отклањање вероватно би предстојало ако би се јасније уочило да неке од штетних делатности против којих је усмерен систем наше ДСЗ у ствари представљају предмет оног сузбијања којим се бави криминална политика.

Када читалац *Криминалне политике* др Милана Милутиновића дође у читању до последње странице ове књиге, он остаје под снажним утиском једног таквог капиталног дела. Изнет је огроман материјал и изложено је обиље проблема, али је све то зауздано и обрађено. Бројни и хетерогени токови човекове мисли о криминалитету и његовом сузбијању сливени су у једну мирну и широку реку излагања. Читаоачево слагање са тим излагањима великим делом зависиће од тога да ли се читалац слаже са изложеним идејама, какве су на пример идеје нове друштвене одбране или строга критика социолошке школе. Али многи кључни ауторови ставови образложени су тако убедљиво и обухватно да ће такав њихов приказ разоружати и убедити чак и стручног читаоца који је пре тога имао друкчије позиције. Аутор кроз књигу доследно следи своју концепцију, па ни код честих залажења у суштинске детаље, нигде не губи нит излагања. Мада је тешко рећи, с обзиром да се развија не само наука него и прилике и проблеми под којима људи живе, да су овом књигом обухваћена сва значајнија криминално-политичка питања, ипак мислим да се може тврдити да ова *Криминална политика* није о својој области дозволила ниједну већу недореченост.

Уздижући се током свога рада на приказаној *Криминалној политици* до једног општег погледа и синтезе одговарајућих научних података и постављајући значајна начела криминално-политичке науке, професор Милутиновић се у своме тексту повремено директно осврће на нашу ситуацију и оперише са практичним неопходним чињеницама из свакодневног живота. Већина његових излагања моћи ће да представљају подстицај за практично решавање наших проблема сузбијања криминалитета. Штавише, решења која он даје и инспирације које он пружа моћи ће да се односе не само на наше прилике него и на прилике у другим земљама света.

С обзиром на важност криминалне политике међу кривичним наукама и с обзиром на богат енциклопедијски приказ обрађених пробле-

ма, као и с обзиром на чињенице које сам у овоме приказу могао због ограничености простора само кратко да навестим, сматрам да ће се *Криминална политика* проф. др Милана Милутиновића потврдити као значајан допринос науци како у оквиру тако и ван граница наше земље.

Михајло Аћимовић

Др Милан Матић: МИТ И ПОЛИТИКА, Београд, Радничка штампа, 1984.
Стр. 388.

Крајем 1984. године београдско издавачко предузеће „Радничка штампа“, објавило је студију професора Факултета политичких наука у Београду др Милана Матића „Мит и политика“. Ова студија представља преседан у југословенској политичкој науци, будући да су досадашња истраживања била усмерена на нормативни и институционални аспект политичких појава. У формативном периоду, током педесетих година, југословенска политиколошка наука била је прожета есенцијализмом, промишљањем Марксових филозофских и других неекономских радова. Каснији развој политикологије карактеристичан је по преовлађујућем нормативизму, методу који није успео да обезбеди дубље продоре у слојеве друштва и његове политичке динамике. Аутор студије се определио за тешко и сложено истраживање. Он није могао обухватити сва питања комплексног и вишезначног појма политичке културе. У четири поглавља студије (О миту и политичком миту, стр. 11—165, Мит и ауторитет, стр. 169—250, Политичка митологија национализма, стр. 253—344, Савремено друштво и политичка митологија, стр. 347—360) професор Матић је најпре категоријално разграничио блиске појмове — мит, религију, општи појам мита од политичког мита. Поред експликације Веберових типологија политичких митова и типологизације функције митова, да би у завршним поглављима операционализовао теоријске поставке на пракси модерних политичких друштава и политичких митова XX века. У студији, која је резултат дужих теоријских истраживања, присутан је још један чинилац — политички реализам који је проистекао из разноврсне и богате политичке активности самог истраживача. Поред теоријско-методолошких напомена које су обавезне у презентацији ставова поводом конкретне студије, сматрамо да је место и време да се укаже на реалност присутну у новијим политиколошким истраживањима у Југославији — све већи раскорак теорије и праксе. Притом се не поставља питање истраживања у смислу апологије постојећег, већ се све више намеће закључак о неопходности да истраживачи друштвених појава имају релевантно политичко искуство, тиме и објективнију могућност проверавања и процене примењивости својих истраживачких резултата. То није само захтев марксистичких теоретичара, већ захтев савремене науке која је заснована на промишљеном приступу и сврсисходним циљевима истраживања. Само онај истраживач који и личним искуством има увид у политичке процесе и реалне односе у сопственом друштву, може претендовати на дугорочније резултате у истраживачком раду. Такво искуство било је драгоцено за аутора студије *Мит и политика*, као помоћ у селективном приступу обимној грађи која је била предложак истраживања.

Основни метод који је применио истраживач је метод теоријске анализе идеја, уз који је као псмoћни метод примењена и социјално-психолошка анализа. Овај други метод дао је најбоље резултате у студијској анализи политичке свечаности као ритуално-митског облика учвршћења власти у тоталитарним облицима владавине у XX веку. Епоха у којој живимо је епоха свестраног развоја технике и природних наука, али и епоха кризе, не само политичке и економске, већ кризе смисла и живљења историје. Професор Матић је реалистички приступио свом истра-